

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr Grzegorza Hryniewicza

pt. *Zawodowe uwarunkowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych*

przygotowanej pod kierunkiem dr hab. Ewy M. Skorek, prof. UZ

i promotor pomocniczej dr Anity Famuła-Jurczak

Podjęta przez mgr Grzegorza Hryniewicza tematyka zawodowych uwarunkowań dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych należy do istotnych zagadnień o dużym znaczeniu społecznym i pedagogicznym. Pomimo rozległej literatury i nasilania się badań naukowych prowadzonych w tym zakresie tematyka dysfonii wymaga pogłębionych eksploracji naukowych ze względu na jej istotne znaczenie dla funkcjonowania zawodowego nauczyciela. W jego pracy głos jest bowiem warunkiem sprawnego funkcjonowania oraz podstawowym narzędziem komunikacji z uczniem i innymi podmiotami edukacyjnymi.

Należy podkreślić, że mimo licznych badań i opracowań wciąż brak jest dobrze ugruntowanej wiedzy na temat czynników ryzyka dysfonii związanych ze środowiskiem zawodowym nauczycieli i rozpoznania zjawiska nasilenia problemów głosowych wśród nauczycieli szkół podstawowych w Zielonej Górze. Już sam fakt podjęcia teoretycznego i empirycznego opracowania kategorii dysfonii jako konstrukt wielowymiarowego, pozostającego pod wpływem czynników podmiotowych i środowiskowych, świadczy o tym, że projekt naukowo-badawczy jest wielowątkowy i interdyscyplinarny. Analizowane w dysertacji zagadnienia obejmują problematykę związaną z pedagogiką, psychologią, logopedią, medycyną i sztuką, a szczególnie z artystyczną emisją głosu. Obszerne i szczegółowe w strukturze i narracji studium autorstwa mgr Grzegorza Hryniewicza wpisuje się w prowadzoną debatę, a także w najnowsze trendy badań pedeutologicznych, mających znaczenie dla współczesnej edukacji. Niewątpliwie Autor decydując się na ten obszar analiz naukowych stanął przed dużym wyzwaniem, z którym poradził sobie dobrze wykazując się

umiejętnościami prowadzenia dyskursu naukowego, prowadzenia badań i konstruowania narracji. Tym samym przedstawiona do recenzji praca zasługuje na pozytywną ocenę.

Układ treści recenzowanej rozprawy jest prawidłowy i odpowiada standardom przyjętym dla dysertacji doktorskich z zakresu pedagogiki. Składa się ona z trzech części: teoretycznej, metodologicznej i empirycznej, dopełnionej – co jest pożądane w pracach pedagogicznych – o zakończenie i wnioski, bibliografię (obejmującą 268 poz. bibl.) oraz spis tabel i rysunków. Warto w tym spisie uzupełnić numerację stron, co pozwoli szybko odnaleźć w tekście interesujące tabele i rysunki. Poszczególne rozdziały mają rozwiniętą strukturę wewnętrzną, co świadczy o starannym przemyśleniu omawianej tematyki oraz dążeniu do jej komplementarnego ujęcia.

Do pracy dołączony jest aneks zawierający wzory narzędzi badawczych i opracowane przez mgr Grzegorza Hryniewicza zalecenia praktyczne dla nauczycieli. Zalecenia te, dotyczące ćwiczeń emisji głosu, mogą być z powodzeniem wykorzystane w procesie kształcenia i doskonalenia nauczycieli. W dysertacji zostały one ujęte w aneksie 5, lecz w przypadku publikacji pracy, na co z pewnością ona zasługuje, warto je rozbudować i powinny zostać zamieszczone po wnioskach z badań jako część aplikacyjna efektu projektu badawczego podjętego przez Doktoranta, związana z celem praktycznym.

Uwagi szczegółowe

Wstęp stanowi zwięzłe uzasadnienie wyboru tematu pracy i jej ogólnych celów. Ujęty w nim przegląd zawartości treściowej pracy pozwala zorientować się w kolejności podejmowanych w niej analiz, sygnalizuje ich znaczenie dla teorii i praktyki pedagogicznej oraz uzasadnia zainteresowanie badawczego podjętą tematyką.

Rozdział pierwszy pt. *Emisja głosu i dysfonie u nauczycieli* ma charakter teoretyczny. Autor poprawnie definiuje poszczególne kategorie, prawidłowo identyfikuje i objaśnia zjawiska i problemy, umiejętnie posługuje się terminologią z podjętej dziedziny, formułuje trafne sądy często odwołując się do istniejącej literatury. Wykazując się dobrą znajomością literatury i wyników dotychczasowych badań trafnie analizuje zagadnienia dotyczące higieny i emisji głosu oraz zaburzenia w tym

zakresie, a także czynniki ryzyka i czynniki chroniące. Zwraca uwagę na uwzględnianie tej problematyki w kształceniu nauczycieli i w wybranych teoriach kompetencji. W prowadzonej narracji ukazuje historyczne konteksty omawianych procesów i zjawisk oraz współczesne kierunki badań.

W rozdziale drugim mgr Grzegorz Hryniewicz przedstawia podstawy metodologiczne badań własnych. Ta część pracy jest bardzo dobrze zarysowana. Autor formułuje przedmiot i cele badań, problematykę badawczą oraz stosownie do niej dobiera metodę sondażu diagnostycznego, techniki (ankietę, obserwację, techniki statystyczne) i narzędzia badawcze. Poprawnie uzasadnia zastosowanie metody badawczej, trafnie charakteryzuje dobór próby badawczej i terenu badań. Badaniami objął 142 nauczycieli szkół podstawowych w Zielonej Górze z wcześniej planowanej próby 299 nauczycieli, która ograniczona została ze względu na konieczność przerwania badań w efekcie wprowadzenia reżimu sanitarnego w związku z pandemią COVID-19. W związku z tym próba badawcza nie była reprezentatywna dla zielonogórskich nauczycieli i wyniki dotyczą wyłącznie badanych osób, na co Doktorant zwraca uwagę na s. 141 dysertacji.

W tej części rozprawy Autor nie ustrzegł się jednak drobnych usterek. Na s. 106 pisze o trzech problemach głównych sformułowanych na potrzeby badań, natomiast na s. 107 formułuje cztery problemy główne. W tabeli nr 1 do czterech problemów głównych na ogół poprawnie formułuje problemy szczegółowe, jednak moje zastrzeżenie budzi sformułowanie problemu 2.1.1. *Jaki jest poziom stażu pracy w zawodzie nauczycielskim badanych nauczycieli szkół podstawowych?* Moim zdaniem należy pytać o staż pracy w zawodzie, a nie o jego poziom. Analizie poddawać należy staż pracy w określonych przedziałach czasowych. Sposób sformułowania pytania 2.1.1. skutkuje również nietrafnym formułowaniem niektórych hipotez i tytułów podrozdziałów w części empirycznej, np. 3.1.1., 4.1.1., w których Autor analizuje związki pomiędzy zmiennymi a poziomem stażu pracy.

W rozdziale trzecim Doktorant przedstawia i interpretuje wyniki swych badań. Dane z badań zostały ujęte w 57 tabelach oraz poprawnie i trafnie zinterpretowane. Zgromadzony materiał empiryczny okazał się interesujący i wartościowy poznawczo. Ujęty został w pięciu podrozdziałach noszących tytuły *Zakres występowania i poziom*

nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli szkół podstawowych (podrozdz. 1.), Poziom nasilenia wybranych warunków pracy oraz możliwości w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli szkół podstawowych (podrozdz. 2), Związek między zakresem występowania dysfonii u badanych nauczycieli szkół podstawowych i poziomem nasilenia wybranych warunków miejsca pracy oraz możliwości w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli (podrozdz. 3), Związek między poziomem nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli szkół podstawowych i poziomem nasilenia wybranych warunków pracy oraz możliwości w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli (podrozdz. 4.) oraz Problemy głosowe u badanych nauczycieli szkół podstawowych a wybrane warunki pracy oraz możliwości w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli – podsumowanie wyników badań (podrozdz. 5.).

Podrozdziały ujęte w rozdziale trzecim (w części empirycznej) składają się z 52 wyodrębnionych części szczegółowych, w których Doktorant prezentuje wyniki badań. Moim zdaniem warto byłoby w spisie treści zrezygnować z nadmiernego poszatkania poszczególnych podrozdziałów na drobne części, niekiedy zajmujące połowę strony, a ewentualnie ich tematykę zasygnalizować w śródtytułach. Sugeruję również, by w przypadku publikacji pracy rozdział trzeci podzielić na trzy odrębne rozdziały, z których pierwszy zawierałby dwa pierwsze podrozdziały obecnego rozdziału trzeciego (z elementami szczegółowymi), stanowiące wyniki diagnozy występowania i nasilenia dysfonii u badanych, rozdział drugi ujmowałby dwa kolejne podrozdziały z elementami szczegółowymi ukazujące związki między zmiennymi, zaś trzeci stanowiłby podsumowanie wyników badań. Taki układ przyczyniłby się do przejrzystości pracy i wyeksponował wkład Doktoranta w opracowanie zgromadzonego materiału empirycznego dotyczącego obrazu dysfonii u badanych nauczycieli i jej uwarunkowań, wśród których diagnozował m.in. odczucia nauczycieli związane ze stresem zawodowym, warunkami mikroklimatycznymi i akustycznymi w miejscu pracy, ogólnym stanem zdrowia, wysiłkiem głosowym. Analizie poddał również pensum nauczycieli i ich staż pracy. Dobrze wywiązał się z ważnych zadań badawczych związanych z poznaniem umiejętności nauczycieli w zakresie emisji głosu i ich wiedzy na ten temat oraz poprawnie przedstawił zależności pomiędzy badanymi zmiennymi.

Na podstawie analizy zgromadzonych wyników badań Autor trafnie je podsumowuje i formułuje wiele wniosków umiejętności w zakresie emisji głosu, wiedzy w zakresie emisji-higieny głosu, a wśród nich ten, że *Występowanie dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych zlokalizowanych na terenie miasta Zielona Góra jest zjawiskiem powszechnym i społecznym. Subiektywne poczucie niesprawności głosowej w zakresie funkcjonalnym (tj. wpływ zaburzeń głosu na codzienną aktywność społeczno-zawodową), emocjonalnym (tj. odczucia w stosunku do własnego głosu) i fizycznym (tj. odczuwane dolegliwości fizycznych związanych ze stanem chorobowym narządu głosu), czyli dysfonia, występuje u około 78,2% populacji zielonogórskim nauczycieli, przy czym u około 70% nauczycieli poziom nasilenia symptomów niesprawności głosowej wymaga pilnej konsultacji medycznej w celu pełnej diagnozy i podjęcia leczenia oraz logopedycznej w celu wykształcenia lub utrwalania umiejętności w zakresie prawidłowej emisji głosu.* (s. 260-261). Godnymi uwagi są proponowane słuszne rozwiązania, nadające się do wdrożenia, traktowane jako podstawa tworzenia dobrych warunków pracy nauczycieli oraz ich kształcenia i doskonalenia w zakresie emisji i higieny głosu.

Biorąc pod uwagę całość przedstawionej do recenzji pracy pt. *Zawodowe uwarunkowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych* stwierdzam, że spełnia ona warunki stawiane rozprawom doktorskim w *Ustawie stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* z dnia 14 marca 2003 r. (Dz. U. Nr 65, poz. 595z późniejszymi zmianami). Rozprawa dotyczy ważnej problematyki oraz jest dobrze osadzona w przyjętych przez Autora perspektywach teoretycznych i badawczych. Prezentuje wyniki rzetelnie przeprowadzonych studiów i badań. Dostrzeżone przeze mnie usterki nie wpłynęły na prawidłowość całego toku badań i omówienia ich wyników. Ich zasygnalizowanie miało na celu zwrócenie uwagi na błędy, których Autor powinien unikać w dalszych pracach badawczych, a także podczas ewentualnego przygotowania tekstu rozprawy do druku. Z pełnym przekonaniem stawiam więc wniosek o dopuszczenie mgr Grzegorza Hryniewicza do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Janusz Hryniewicz

